

35/50

Táhnoucí (chiaroscuro)

Jan Rambousek

180

Táhnoucí, 1927, chiaroscuro (šerosvit) na papíru, edice 35/50, 250 × 315 mm (303 × 404 mm), v roce 1974 zakoupeno od autora

Grafik a malíř Jan Rambousek (1895–1976) byl nejvýraznějším představitelem českého sociálního umění dvacátých let. Tento široký fenomén spolutvářelo několik desítek mladých umělců a umělkyní. Zásadní úlohu v něm kupodivu sehrávala grafika, k čemuž přispěl na samém začátku dvacátých let také on – nejen jako tvůrce, ale i jako publicista, pedagog a organizátor výtvarného života. Vynikal už mezi žáky ateliéru Maxe Švabinského na pražské akademii a po absolutoriu se v roce 1923 stal jeho asistentem. V této roli přes pět let ovlivňoval zaměření ateliéru více než samotný profesor – ostatně právě díky tomu zde vzniklo jedno z ohnisek sociálního umění.¹ Ve škole působil do roku 1929, kdy po odchodu Švabinského na jeho místo nastoupil T. F. Šimon. Dalším významným postem, který shodou okolností zastával přesně ve stejném období 1923–1929, bylo místo hlavního redaktora nově založeného čtvrtletníku Hollar, vydávaného

stejnomeným spolkem. Aktivně se zapojoval do dobových polemik a jeho pero ale bylo někdy až příliš ostré – už na začátku dvacátých let se například pustil do Karla Teigeho.² Avantgardu v nich kritizoval z konzervativních pozic svého narativního realismu opřeného o tradici a řemeslný základ.³ Výhrady ale měl i vůči radikální společenské kritice George Grosze, z jehož prací prý mu bylo „až fyzicky nevolno“.⁴ Jeho vzory bychom mohli hledat v osobnostech typu Honoré Daumiera či Käthe Kollwitz, kteří mu imponovali pádnou realistickou formou, monumentální a výtvarně působivou, o níž v té době usiloval i on.

Vedle grafiky se Rambousek mezi válkami věnoval i krajinomalbě, v níž se soustředil na motivy z periferie nebo ze staré Prahy. Upravil a ilustroval také řadu knih včetně dvou vlastních cestopisů. Od konce dvacátých let kreslil i do novin, což mu zajišťovalo obživu po odchodu z akademie. V té době

pomalu začíná jeho ústup z pozice významného aktéra na poli výtvarného umění, stejně jako pokles kvality jeho prací. Po odeznění hospodářské krize definitivně ztratil své velké téma a nedokázal ho nahradit jiným. Tvořil sice i nadále až do pozdního věku, ale vždy už jen několik grafik ročně. Když v roce 1935 získal stálé místo technického poradce ve Státní tiskárně v Praze, vyřešilo to sice jeho existenční problémy, zároveň to byl další krok, který ho vzdálil živé umělecké problematice. Svě vynikající znalosti výtvarných technologií zhodnotil po druhé světové válce v sérii publikací *Akvarel* (1946), *Litografie a ofset* (1948), *Písmo a jeho užití* (1953), *Slovník a receptář malíře-grafika* (1954) a *Dřevořez, dřevoryt a příbuzné techniky* (1957).

Pro pounorový režim měl Rambousek ideální umělecký životopis, nelze však říci, že by si v padesátých letech vybudoval nějakou zářnou oficiální kariéru. Uměleckohistorické ocenění jeho díla přišlo až na počátku dekády následující. V průběhu tří let tehdy vyšlo několik publikací, které mu zajistily status žijícího klasika. V roce 1961 to byla studie Luboše Hlaváčka věnovaná jeho grafickému dílu a doplněná jeho soupisem, který sestavila umělkova dcera, historička umění Eva Bužgová.⁵ O dva roky později se stejný autor zabýval i jeho knižní grafikou.⁶ V tomtéž roce 1963 byla vydána jeho první a do- dosud jediná monografie z pera Jiřího Hlušíčky.⁷ Zároveň právě v té době publikovala Blanka Stehlíková svou knihu o české sociální grafice, čímž vytyčila kontext, v němž byla Rambouskova tvorba nadále vnímána.⁸

Tančící pár u gramofonu, 1920, barevná litografie na papíru, 200 × 200 mm (378 × 275 mm), v roce 1974 zakoupeno od autora

Dětsví, list č. 1 z alba Spodina, 1921, barevná litografie na papíru, 280 × 380 mm (325 × 450 mm), v roce 1974 zakoupeno od autora

Po práci, list č. 2 z alba Spodina, 1921, litografie na papíru, 383 × 270 mm (450 × 325 mm), v roce 1974 zakoupeno od autora

Zimní hippodrom, list č. 11 z alba Z města světla, 1922, lept na papíru, 192 × 305 mm (335 × 475 mm), v roce 1983 zakoupeno ze soukromé sbírky

Logicky přišly i bilanční výstavy: vůbec první na půdě muzea umění proběhla v roce 1973 v chebské galerii v době, kdy zde působil František Peřas. Konzervativně zaměřený historik umění se specializací na památkovou péči a přesvědčený komunista učinil během tří let ve funkci ředitele (1973–1976) ze sociálního umění páteř výstavního programu, když zde dále proběhly retrospektivy Václava Rabase, Miloslava Holého, Karla Holana a Karla Štěcha. Rambouskovu výstavu kurátorsky připravila již zmíněná Eva Bužgová. V roce 1975 k jeho osmdesátinám následovala nejvýznamnější výstava Rambouskova života v prestižní Galerii Václava Špály v Praze a zároveň byl oceněn titulem zasloužilý umělec. O rok později umírá. Do roku 1989 byla jeho tvorba připomenuta ještě několikrát, stejně jako fenomén sociálního umění, jemuž byla věnována i velmi tendenční monografie Fedora Soldana (1980). Zato po roce 1989 se nad oběma tématy zavřela voda. V tomto období se jeho dílem zabývaly pouhé tři výstavy: v roce 1995 vzpomenu sto let od narození svého významného člena spolek Hollar, lokální aspekty jeho díla sledovalo Muzeum hl. města Prahy (1996), respektive muzeum v České Lípě, které připomnělo jeho poválečnou tvorbu věnovanou Lužickým horám (2003).⁹ Monografii, kterou by si zasloužil, komplikuje skutečnost, že už ji kdysi napsala právě Eva Bužgová (1930–2014), rukopis se však po její smrti ztratil. Také tato výstava je jen dílčím výsekem omezeným na Rambouskovo zastoupení ve sbírce Galerie výtvarného umění v Chebu. Konvolut zdejších prací tvoří 38 grafických

listů a kresba aktu školního charakteru, ovšem až z doby, kdy na akademii vyučoval; obrazy zcela chybí. Grafiky se do galerie dostaly z různých zdrojů a hned dvě jsou zastoupeny duplicitně. Jádrem kolekce vzniklo po oné výstavě – z třiceti osmi položek katalogu bylo přímo od autora zakoupeno sedmnáct. Mezi nimi patří k nejzajímavějším raná litografie *Tančící pár u gramofonu*, pro Rambouska poněkud netypická, naopak mezi ikonické projevy sociálního umění náleží dřevoryt *Táhnoucí*, lept *Pohřeb v Tatrách* a litografická alba *Spodina* a *Bludička*, která ve sbírce však nejsou kompletní. K albu *Spodina*, vzniklému ještě při studiu na akademii, se váže zajímavá Rambouskova vzpomínka. Prý ho tehdy navštívil v ateliéru básník Jiří Wolker, který si album od jejich společného nakladatele vyžádal jako honorář, a nově se domluvili, že Rambousek bude v podobném duchu ilustrovat jeho sbírku balad. Kvůli nemoci a předčasně smrti ji však nestačil dokončit.¹⁰ K vzácnějším tiskům, které se neobjevují ani v jiných veřejných sbírkách, ani na uměleckém trhu, se řadí akvatinty *Řetízkový kolotoč* a *Balonkář* z přelomu dvacátých a třicátých let. O něco nižší počet prací se do chebské galerie dostal nákupem ze sbírky Václava J. Klímy (1918–2012). Tento významný numismatik, zakladatel chebské pobočky České numismatické společnosti, měl i zajímavou kolekci grafiky, kterou v osmdesátých letech prodal galerii. Z Rambouskovy tvorby se zde nacházelo – kromě drobné, málo známé grafiky s motivem lyžaře – další významné grafické album z dvacátých let *Z města*

Pohřeb v Tatrách, 1927, lept na papíru, 295 × 390 mm (410 × 515 mm), v roce 1974 zakoupeno od autora

světla. Obsahuje dvanáct leptů inspirovaných stipendijním pobytem na pařížské akademii v závěru jeho studií. Z jedné ašské sbírky byla už v roce 1970 získána čtveřice grafik – vedle známého listu *Na dlažbě* z cyklu *Bludička* to byly tři knižní ilustrace. A konečně z dalších tří zdrojů galerie získala už vcelku náhodně po jedné či dvou grafikách – například převodem z chebského ONV litografii z krajinářského alba *Stvořidla* ze čtyřicátých let, věnovaného řece Sázavě, která předtím nejspíš zdobila nějakou kancelář. Výstava v cyklu *Ze sbírek* byla příležitostí se na Rambouskovo zastoupení v chebské sbírce poprvé důkladně podívat. Byla provedena revize datací a názvů, jež byly sjednoceny s údaji v soupisu díla, práce byly spojeny s příslušnými cykly, alby a knihami. Především jsme si ale uvědomili, co vše zde vlastně máme, které práce patří pro autora k zásadním a které jsou naopak spíše okrajového charakteru. Práce na výstavě a tomto minikatalogu šly ruku v ruce s kompletní digitalizací celého souboru a jeho publikací na portálu sbírky.gavu.cz.¹¹ Zde si potenciální zájemce může prohlédnout všechna díla ve vysokém rozlišení, kdežto na výstavu jsme museli vybírat, a logicky jsme se proto soustředili na to nejzásadnější, čím Jan Rambousek obohatil české výtvarné umění.

Marcel Fišer

Pradleny v Tatrách, 1926, dřevoryt na papíru, 390 × 465 mm (500 × 570 mm), v roce 1974 zakoupeno od autora

Balonkář, 1929, akvatinta a měkký kryt na papíru, 398 × 297 mm (540 × 431 mm), v roce 1974 zakoupeno od autora

Řetízkový kolotoč, 1929 nebo 1930, akvatinta a měkký kryt na papíru, 395 × 295 mm (532 × 390 mm), v roce 1974 zakoupeno od autora

- 1 K tomu více Blanka Stehliková, *Sociální grafika žáků Svabinského školy*, Praha 1962.
- 2 Jan Rambousek, Hodnota kritických úvah p. Teigeho, *Most I*, 1921–1922, č. 10–11, s. 134–135.
- 3 Jeho výhrady k formálním experimentům začaly už u kubismu, který považoval za přechodnou módu. Ještě na přelomu třicátých let se k Fillově podobizně Eduarda Basse na výstavě Hollaru vyjádřil slovy: „*Jaká nemožnost neprimitivnějšími věcmi řemesla počínaje!*“ Jan Rambousek, *Malby v „Hollaru“*. Poznámky k současné výstavě v Obecním domě, Hollar VII, 1930–1931, s. 146.
- 4 Jan Rambousek, Georg Grosz. Glosy k jeho výstavě v Krásné jízdě, *Hollar VIII*, 1931–1932, s. 174.
- 5 Luboš Hlaváček, Eva Bužgová, *Jan Rambousek*, vyšlo jako příloha časopisu *Hollar XXXI*, č. 4.
- 6 Luboš Hlaváček, *Knižní grafika Jana Rambouska*, Praha 1963.
- 7 Jiří Hlušička, *Jan Rambousek*, Praha 1963.
- 8 Viz pozn. 1.
- 9 Jeho tvorbou se zabývala i práce Jany Dubové *Knižní tvorba Jana Rambouska ve 20. letech 20. století*, bakalářská diplomová práce SDU FF MU, Brno 2013.
- 10 Jan Rambousek, Ilustrace Svabinského školy, *Hollar XXIII*, 1951, č. 2, s. 90.
- 11 Digitalizace sbírky se rozběhla v roce 2022 získáním příslušného softwaru. V roce 2023 se podařilo získat grant z programu *Národní plán obnovy – digitalizace kulturních statků a národních kulturních památek*, díky němuž galerie mohla zakoupit velkoformátový skener.

Jan Rambousek ve sbírce GAVU Cheb
28. 3. – 6. 10. 2024
Otevírací doba: út–ne, 10.00–17.00
Kurátor Marcel Fišer

Vernisáž výstavy spojená s přednáškou o autorovi
ve středu 27. března v 17.00

Galerie výtvarného umění v Chebu
přispíváková organizace
Karlovarského kraje
náměstí Krále Jiřího z Poděbrad 16,
350 02 Cheb
T: +420 354 422 450, F: +420 354 422 163
info@gavu.cz, www.gavu.cz

Výstavní program GAVU Cheb je podpořen z grantového programu MK ČR. V roce 2024 vydala Galerie výtvarného umění v Chebu. Grafika Kolář & Kutálek, tisk Dragon Press, s. r. o., náklad 500 ks.